

Muxammadova Gulbaxor Qobiljon qizi
Kommunal va mehnat gigiyena kafedrası assistenti
Farg‘ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti
muxammadovaguli0392@gmail.com

TIBBIY TA'LIMDA KASBIY KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI.

Annotatsiya. Sog‘liqni saqlash tizimida hozirgi kunda kasbiy faoliyat yuritayotgan mutaxassisdan chuqur nazariy bilimdan tashqari yana yuqori darajadagi amaliy ko‘nikmalar, muloqot madaniyati, klinik tafakkur, erkin mustaqil qaror qabul qilishdagi qobiliyati kabi kompleks kasbiy kompetensiyalar talab etiladi. Ayniqsa, tibbiy xodimlarning bemor hayoti va sog‘lig‘i bilan bevosita bog‘liq faoliyati ushbu kompetensiyalarning uzluksiz shakllanishini talab qiladi.

Kalit so‘zlar. Kasbiy kompetentlik , laborator – instrumental usullar, kasbiy modular, simulyatsion va interaktiv o‘qitish nazariyalari, kommunikatsiya nazariyasi.

Мухаммадова Гулбахор Кобилжон кизи
кафедра коммунальной гигиены и гигиены труда
Ферганский медицинский институт общественного здоровья
muxammadovaguli0392@gmail.com

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В МЕДИЦИНСКОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация. От специалиста, работающего в современной системе здравоохранения, требуются не только глубокие теоретические знания, но и практические навыки высокого уровня, культура общения, клиническое мышление, а также сложные профессиональные компетенции, такие как умение принимать самостоятельные решения. В частности, деятельность

медицинского персонала, непосредственно связанная с жизнью и здоровьем пациента, требует постоянного формирования этих компетенций

Ключевые слова Профессиональная компетентность, лабораторно-инструментальные методы, профессиональные модульные симуляционные и интерактивные теории обучения, теория коммуникации

Muxammadova Gulbaxor Qobiljon qizi

Assistant of the department of communal and labor hygiene

Fergana Public health medical Institute

muxammadovaguli0392@gmail.com

THE ORETICAL BASICS OF FORMING PROFESSIONAL COMPETENCES IN MEDICALE DUCATION

Annotation. A specialist working in the modern healthcare system requires not only deep theoretical knowledge, but also high-level practical skills, communication culture, clinical thinking, and complex professional competencies such as the ability to make independent decisions. In particular, the activities of medical personnel directly related to the patient's life and health require the continuous formation of these competencies

Keywords: Professional competence, laboratory-instrumental methods, professional modular, simulation and interactive teaching theories, communication theory.

Kirish: oliy ta'lim tizimi Bugungi kunda har tomonlama takomillashib bormoqda va zamonaviy talablar asosida uni tashkil etilishi va yuqori samara berishi kabi masalalarni qo'ymoqda. Oliy o'quv yurtlarida olib borilayotgan o'quv jarayonining ta'lim sifati va samaraligi ushbu oliy ta'lim muassasasida tayyorlangan bo'lajak mutaxassislarning bilim va ko'nikmalariga ko'ra belgilanadi, shunga asosan mutaxassislarni tayyorlashga zamonaviy talablar asosida yondashish maqsadga muvofiqdir. ta'lim Zamonaviy dunyoda iqtisodiy o'sishni, ijtimoiy ehtiyojni va fuqarolik jamiyati institutlarining rivojlanishini ta'minlaydigan eng muhim omillardan biriga aylanmoqda. Yosh avlodning bilim darajasi, ta'lim va ilmiy infratuzilmaning rivojlanishi jamiyat va iqtisodiyotning

shakllanishi va rivojlanishining ajralmas shartiga aylanadi, ularning yetakchi manbalari esa yangi bilimlar, innovatsion faoliyat, ishlab chiqarishdagi yangi texnologiyalari hisoblanadi. Malakali kadrlar ta'lim ijodiy, tashabbuskor, mas'uliyatli, qiyinchiliklarga chidamli, yuqori raqobatbardoshlik va harakatchanligi bilan ajralib turadigan shaxs faoliyati davomida konstruktiv va kompetentsiyali harakatlarni amalga oshirishga qodir bo'lishi kerak

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili: Taniqli pedagog professor Zimnyaya I. A. ta'limda kompetentsiyaga asoslangan yondashuvning nazariy asoslarini ishlab chiqdi va talabalarning kasbiy kompetentsiyasini tushunishga o'z hissasini qo'shdi.

- Barkamollik shaxsning ajralmas sifati sifatida kasbiy kompetentsiyani Zimnyaya I. A. bilim, ko'nikma, shaxsiy fazilatlar, qadriyatlar va motivatsiyani o'z ichiga olgan integral ta'lim sifatida ko'rib chiqadi, bu esa talabalarga kasbiy faoliyatda duch keladigan vaziyatda samarali harakat qilish imkonini beradi.

I.A.Zimnyayaning ta'kidlashicha, bilim va ko'nikmalar faqat asosdir, ammo kompetentsiya ularni yangi, muammoli, kasbiy vaziyatlarda qo'llash qobiliyatini o'z ichiga oladi^[1].

A.V.Xutorskayaning ta'rifiga ko'ra "Kompetentsiyani shakllantirish talabani o'quv materialini faol, mazmunli, ijodiy o'zlashtirishga kiritishga qaratilgan faoliyat yondashuvi asosida o'quv mazmunini loyihalashni talab qiladi, uning davomida shaxs faoliyat sub'ekti sifatida shakllanadi."^[2]

Tadqiqot metodologiyasi: Respublikamiz yangi avlodida davlat ta'lim standartlarining ushbu tushunchalari quyidagilarga bo'linadi. Kompetentsiya ma'lum bir shaxs tomonidan kompetentsiyalarni o'zlashtirish natijasi sifatida qaraladi; kompetentsiya-shaxsning bilimlarni amalda, muayyan vaziyatda, lavozim

1. Zimnyaya I.A. Yangi ta'lim standarti natijasida asosiy kompetentsiyalar // bugungi kunda Oliy ma'lumot. – 2003. – №5. 34-42 betlar.

2 Xutorskaya A. V. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim paradigmasining tarkibiy qismi sifatida asosiy vakolatlar // Xalq ta'limi. – 2003. – №2. 58-64 betlar.

talablari bilan belgilanadigan kasbiy faoliyatda samarali qo'llashga tayyorligi va qobiliyatini belgilaydigan bilim, ko'nikma, shaxsiy fazilatlar, amaliy tajriba tizimi sifatida qaraladi.

Kompetentsiyalar 2 ga bo'linadi: kasbiy (yoki maxsus) va umumiy (yoki kasbiydan tashqari) bo'linadi.

Umumiy kompetentsiyalar — bu kasbiy va kasbiy bo'lmagan sohalarda muvaffaqiyatli faoliyat uchun zarur bo'lgan narsalar, masalan: adabiyot bilan ishlashga, odamlar bilan muloqot qilishga, ijtimoiy-kasbiy vaziyatlarda muammolarni hal qilishga, axborot resurslaridan foydalanishga, tinglovchilar oldida gapirishga va boshqalar kiritiladi.

Shifokorning kasbiy kompetentsiyasi deganda kasbiy va hayotiy tajriba, bilim, qadriyatlar va moyilliklardan foydalangan holda kasbiy pedagogik faoliyatning real vaziyatlarida yuzaga keladigan kasbiy muammolarni va odatdagi kasbiy muammolarni hal qilish qobiliyatini belgilaydigan integral tavsif tushuniladi. Bunday holat qobiliyat moyillik sifatida emas, balki mahorat sifatida tushuniladi. Qobiliyatlar-individual psixologik xususiyatlar-ma'lum bir faoliyat turini muvaffaqiyatli bajarish uchun shart bo'lgan xususiyatlar, shaxsiy xususiyatlardir. Har doim kompetentsiya faoliyatda namoyon bo'ladi. ko'plab olimlarning fikriga ko'ra Zamonaviy mutaxassisning malakasini tushunish, , insonning integral va analitik qobiliyatlarini rivojlantirishga asoslangan bo'lishi kerak. "Kasbiy kompetentsiya — bu shaxsning muayyan kasbiy faoliyat turida samarali harakat qilishi uchun zarur bo'lgan bilimlar, ko'nikmalar, shaxsiy sifatlar va motivatsiyalarning uyg'unligi bo'lib, ular asosiy, yadro va maxsus kompetentsiyalarning birligida namoyon bo'ladi."

- Asosiy (baza) kompetentsiyalar – har qanday kasb uchun zarur bo'lgan umumiy kompetentsiyalar:

- Muloqot qilish qobiliyati
- Tanqidiy fikrlash
- Komanda bilan ishlash
- Axborot texnologiyalaridan foydalanish

- Yadro (asosiy) kompetentsiyalar – muayyan kasb sohasiga xos bo‘lgan, ammo har bir mutaxassis uchun majburiy bo‘lgan kompetentsiyalar:

- Kasb doirasidagi asosiy bilimlar
- Etika, mas’uliyat
- Kasbiy madaniyat

- Maxsus kompetentsiyalar – bu bir kasbiy faoliyat turiga xos bo‘lgan chuqur bilim va ko‘nikmalar:

- Mutaxassislik fanlari bo‘yicha chuqur bilimlar
- Kasbga oid texnik va amaliy ko‘nikmalar
- Innovatsion yondashuvlar

O‘zbekiston ta’lim tizimi uchun A.I. Gertsen universiteti modelining mosligi yuqori. Chunki bu model:

- zamonaviy metodikalarga asoslanadi;
- kompetentsiyalarni bosqichma-bosqich rivojlantirishga yo‘naltirilgan;
- ijtimoiy moslashuvchanlikni ta’minlaydi.

Shu bilan birga, xorijiy tajriba — ayniqsa Yevropa Ittifoqining ko‘p darajali kompetentsiyalar tizimi — ham kasbiy tayyorgarlikda umuminsonga xos fazilatlarni rivojlantirish imkonini beradi.

kasbiy faoliyat uchun zarur bo‘lgan asosiy vakolatlar o‘zgaruvchan Har qanday dunyoda shaxsning muvaffaqiyati bilan bog‘liq. Ular, birinchi navbatda, foydalanishga asoslangan professional muammolarni hal qilish qobiliyatida namoyon bo‘ladi:

- axborot;
- aloqa, (shu jumladan chet tilida);
- fuqarolik jamiyatida shaxsning xulq-atvorining ijtimoiy-huquqiy asoslari.

Asosiy kompetentsiyalar muayyan faoliyatning o‘ziga xos xususiyatlarini aks ettiradi (pedagogik, tibbiy, muhandislik va boshqalar). Bo‘lajak mutaxassis uchun asosiy kompetentsiyalar jamiyat rivojlanishining ma’lum bir bosqichida ta’lim tizimiga qo‘yiladigan talablar nuqtai nazaridan kasbiy "qurish" uchun zarurdir. Maxsus kompetentsiyalar kasbiy faoliyatning muayyan predmet yoki

predmet sohasining o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiradi. Maxsus kompetentsiyalarni o'quv predmeti, kasbiy faoliyatning muayyan sohasi sohasidagi asosiy va asosiy kompetentsiyalarni amalga oshirish deb hisoblash mumkin. Kompetentsiyaning uch turi ham bir-biri bilan bog'liq va bir vaqtning o'zida rivojlanadi, bu pedagogik faoliyatning individual uslubini shakllantiradi.

Kasbiy (maxsus) kompetentsiyalar faoliyat kompetentsiyalariga (masalan, o'qitilayotgan fanning ma'lum bir mavzusi bo'yicha darslarni tayyorlash va o'tkazish, bemor haqida ma'lumot to'plash, unga shoshilinch yordam ko'rsatish) va shaxsiy kompetentsiyalarga (xulq-atvor orqali shakllanadigan shaxsiy fazilatlar, masalan, rahm-shafqat, mas'uliyat, aniqlik, intizom, xushmuomalalik, halollik, aniqlik, ehtiyotkorlik va boshqalar).

Natijada, malaka endi kasbiy (rasmiy) vazifalarning ma'lum bir doirasini bajarish uchun zarur bo'lgan belgilangan talablarga muvofiq tasdiqlangan kompetentsiyalar to'plamidir. Zamonaviy sharoitda ta'lim paradigmasining o'zgarishi munosabati bilan talaba pedagogik ta'sir obyektidan kognitiv faoliyat subyektiga aylanadi va o'qituvchining vazifasi o'quv jarayoni doirasida kasbiy ijodiy fikrlashni izchil shakllantirish hisoblanadi. Bo'lajak mutaxassis nafaqat amaliy faoliyatda bilim, ko'nikma va malakalar tizimini qo'llay olishi, balki yuzaga keladigan pedagogik muammolarni mustaqil ravishda hal qilishi kerak. Tibbiy ta'lim bitiruvchisining kasbiy malakasiga erishish pedagogik jarayonni talabalarning mustaqil va ijodiy faoliyat tajribasini egallashga yo'naltirishni o'z ichiga oladi. Oliy tibbiy ma'lumotga ega bo'lgan zamonaviy mutaxassisni tayyorlash o'ziga xos xususiyatlarga va aniq amaliy yo'nalishga ega, shuning uchun tibbiy ta'lim talabalarning o'quv ishlarini tashkil etish iloji boricha amaliyotga yo'naltirilgan va kelajakdagi kasbiy faoliyat sharoitlariga yaqin bo'lishi kerak.

Bunga talabalarning kasbiy faoliyatini imitatsiya qiladigan sharoitlarni yaratishda erishish mumkin:

- tibbiy va texnologik protokollar asosida fantomlarda mashg'ulotlar o'tkazish,

- rolli o'yinlar (elementlar),

- kichik guruhlarda ishlash.

Muhim bo'g'in - bu yotoqxonadagi talabalarning ishi, DPM larning bo'limlaridagi ish joylari (davolash xonasi, hamshiraning hamshiralik posti va boshqalar).

Tahlil va natijalar: Zamonaviy oliy tibbiy ta'lim, har qanday kasb-hunar ta'limi singari, uning asosiy maqsadi shaxs rivojlanishining kasbiy tarkibiy qismini amalga oshirishdir. Bu ko'p qirrali va chuqur ma'lumotli, yuqori ma'lumotli, ijodiy fikrlaydigan va yangi sharoitlarga tezda moslashadigan mutaxassislar bo'ladigan shifokorlarni tayyorlash haqida. O'zgaruvchan dunyoda ta'lim tizimi bitiruvchining tashabbuskorlik, innovatsiya, harakatchanlik, moslashuvchanlik, dinamizm va konstruktivlik kabi yangi fazilatlarini shakllantirishi kerak.

Bo'lajak tibbiyot mutaxassisi hayoti davomida zamonaviy axborot texnologiyalariga ega bo'lishi va ulardan foydalanish imkoniyatlarini tushuna olishi, o'z-o'zini tarbiyalashga intilishi, mustaqil qarorlar qabul qila olishi, ijtimoiy va kelajakdagi kasbiy sohaga moslashishi, muammolarni hal qila olishi va jamoada ishlashi, haddan tashqari yuklarga, stressli vaziyatlarga tayyor bo'lishi va ulardan tezda chiqib ketishi kerak [³, ⁴,⁵], chunki bozor munosabatlari ish beruvchilarni kadrlar siyosatini amalga oshirishda talablarni oshirishga majbur qiladi, potentsial ishchilarning kasbiy imkoniyatlarini chuqur va batafsil tahlil qilishdan iborat.

Shu sababli, tibbiy ta'limni takomillashtirishning dolzarb tendentsiyalari fanlararo aloqalarni rivojlantirish, o'qitishga modulli va kompetentsiyaga asoslangan yondashuvlarni yaratishdir. Bunday pedagogik jarayonni tashkil etishning asosiy vektori turli xil muammolarni, shu jumladan kasbiy faoliyatda

3 Afanasyev, D. V. Kompetentsiyaga asoslangan yondashuv va kredit modulli o'qitish tizimi / D. V. Afanasyev, V. S. Grizlov // Rossiya oliy ma'lumot. – 2013. – № 6. 11-18 betlar.

4 Baydenko, V. I. Kasbiy kompetentsiyali ta'lim (kompetentsiyaga asoslangan yondashuvni o'zlashtirish uchun) /

V. I. Baydenko // Rossiya Oliy ma'lumot. – 2004. – № 11. 17-22 betlar.

5 Yakimova, Z. V. kompetentsiyalarni baholash: kasbiy muhit va universitet / Z. V. Yakimova, V. I. Nikolaeva // Rossiya Oliy ma'lumot. – 2012. – № 12. 13-22 betlar.

yuqori darajadagi innovatsion dominantni hal qila oladigan, kasbiy malakali tibbiy ta'lim bitiruvchisini shakllantirishdan iborat.

Xulosa va takliflar: Tibbiy ta'lim nuqtai nazaridan kasbiy kompetentsiya - bu tibbiy ta'lim talabalarining kasbiy faoliyatlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun bilimlar, ko'nikmalar, qadriyatlar va shaxsiy fazilatlar to'plamini qo'llash qobiliyatida ifodalangan shaxsning integral sifatidir. U kognitiv va operatsion jihatlarni, shuningdek shaxsiy, hissiy va kommunikativ tarkibiy qismlarni qamrab oladi.

Tibbiyot oliy ta'lim talabalarining kasbiy kompetentsiyasining tuzilishi quyidagi asosiy tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi: kognitiv (bilim va tushunish), operatsion-faoliyat (ko'nikma va malakalar), motivatsion-qiymat (faoliyatga munosabat, kasbiy motivlar), kommunikativ (o'zaro ta'sir qobiliyatlari), shuningdek refleksiv komponent (o'z-o'zini tahlil qilish va faoliyatni tuzatish qobiliyati).

Kasbiy kompetentsiya tibbiy ta'lim sharoitida bitiruvchining kasbiy standartlar talablariga muvofiq klinik, diagnostika, rehabilitatsiya profilaktika va ekspert faoliyatiga tayyorligini belgilaydigan maqsadli xususiyatidir.

Kompetentsiyaga asoslangan yondashuvda tibbiy ta'limni modernizatsiya qilishning metodologik asosi bo'lib, natijalarga yo'naltirilgan va bitiruvchilarning amaliyotga yo'naltirilgan tayyorgarligini ta'minlaydi. U o'zgaruvchan sharoitlarda mustaqil, professional harakat qilish qobiliyatini shakllantirishga qaratilgan.

Tibbiy ta'lim talabalarining kasbiy kompetentsiyalariga asoslangan yondashuvning asosiy vazifasi bilimlarni berishdan tashqari ularni haqiqiy kasbiy faoliyatda qo'llash qobiliyatini shakllantirishdir, bu muammoli o'qitish, klinik vaziyatlarni modellashtirish kabi ta'lim texnologiyalarini ishlab chiqish zarurligini dolzarblashtiradi.

Tibbiy oliy ta'lim talabalarining kasbiy kompetentsiyalarini shakllantirishga yordam beradigan asosiy omillar quyidagilarni kiritishimiz mumkin: nazariya va amaliyotni birlashtirish, motivatsiyalangan ta'lim muhitining mavjudligi, o'qitish jarayonining faol usullarini qo'llash, kasbiy ahamiyatga ega

shaxsiy fazilatlarni rivojlantirish (empatiya, mas'uliyat, kommunikativlik, stressga chidamlilik).

Kompetentsiyaga asoslangan yondashuv kasbiy tayyorgarlikning zarur tarkibiy qismlari: fanlararo fikrlash, klinik fikrlash va kasbiy aks ettirishni rivojlantirish, tanqidiy tahlil yuritishga yordam beradi.

Tibbiy ta'lim tizimida talabalarning kasbiy kompetentsiyalarini shakllantirish darajasini obyektiv baholashda faoliyatning miqdoriy va sifat jihatlarini qamrab oluvchi mezon va ko'rsatkichlar tizimi qo'llaniladi.

Baholashning asosiy mezonlariga kognitiv va faoliyat mezonlariga kiradi.

Kognitiv mezon bu - kasbiy bilimlarni o'zlashtirish darajasi va faoliyatning ilmiy asoslarini tushunish;

Faoliyat mezoni esa amaliy ko'nikmalarni shakllantirish, kasbiy muammolarni hal qilish qobiliyatidir;

Kommunikativ va motivatsion mezon-hamkorlikka tayyorlik, empatiyaning namoyon bo'lishi, kasbiy motivatsiyaning mavjudligi;

Integral mezon-bu kompetentsiyaning barcha tarkibiy qismlarining sintezini aks ettiruvchi kasbiy tayyorgarlikning umumiy xarakteristikasi.

Baholash ko'rsatkichlariga rasmiylashtirilgan (testlar, imtihonlar, amaliy testlar) va nomalizatsiya qilinmagan usullar (portfel, introspektsiya, kuzatuv, biznes o'yinlari) kiradi. Kompetentsiyalarni baholashda kompleks yondashuvni qo'llash talabalarning kasbiy faoliyatga tayyorlik darajasini iloji boricha aniqroq aniqlashga imkon beradi.

Baholash tizimi nafaqat yakuniy natijaga, balki talabaning kasbiy rivojlanish dinamikasiga, uning o'zini o'zi o'rganish, aks ettirish va kasbiy o'sish qobiliyatiga ham yo'naltirilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Zimnyaya I.A. Yangi ta'lim standarti natijasida asosiy kompetentsiyalar / / bugungi kunda Oliy ma'lumot. – 2003. – N5. 34-42 betlar.

2. Xutorskaya A. V. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim paradigmasining tarkibiy qismi sifatida asosiy vakolatlar // Xalq ta'limi. – 2003. – №2. 58-64 betlar.

3. Afanasyev, D. V. Kompetentsiyaga asoslangan yondashuv va kredit modulli o'qitish tizimi / D. V. Afanasyev, V. S. Grizlov // Rossiya oliy ma'lumot. – 2013. – № 6. 11-18 betlar.

4. Baydenko, V. I. Kasbiy kompetentsiyali ta'lim (kompetentsiyaga asoslangan yondashuvni o'zlashtirish uchun) / V. I. Baydenko // Rossiya Oliy ma'lumot. – 2004. – № 11. 17-22 betlar.

5. Yakimova, Z. V. kompetentsiyalarni baholash: kasbiy muhit va universitet / Z. V. Yakimova, V. I. Nikolaeva // Rossiya Oliy ma'lumot. – 2012. – № 12. 13-22 betlar.